JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niiranen, Susanna

Title: Entisaikain selviytyjät

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2019 Suomen Sukututkimusseura

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Niiranen, S. (2019). Entisaikain selviytyjät. Genos, 90(3), 185-186.

Entisaikain selviytyjät

Ulla Koskinen, **Suomessa selviytymisen historiaa kivikaudelta keskiajalle ja 1900-luvun alkuun.** Helsinki: Into Kustannus Oy, 2018. 293 sivua.

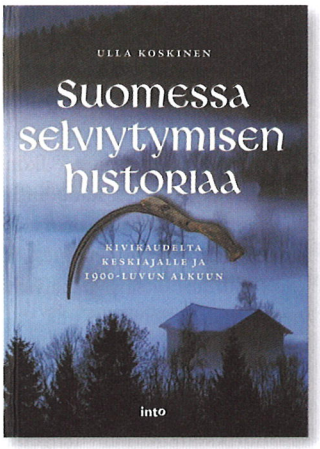

Ulla Koskinen on laaja-alainen 1500–1700-lukujen historioitsija, joka on tutkinut niin aatelia kuin länsisuomalaisia talonpoikia Ruotsin vallan aikana. Näkökulmat ovat vaihdelleet vuorovaikutuksesta yhteisöihin ja materiaaliseen kulttuuriin. Koskisen tuoreimmassa teoksessa käsitellään kaikkia näitä näkökulmia, mutta kontekstina on aatelin sijaan talonpoikaisyhteisö. Suomessa selviytymisen historiaa tarkastellaan osin Koskisen oman esi-isän, entisen Karkun alueella eläneen Kakkurin vaarin (s. 1830), ja tämän torpan kautta.

Tietokirjan ideana on esitellä menneisyyden suomalaisten arkista pärjäämistä ilman nykyajan keksintöjä. Tätä varten kirja on jaettu Kakkurin vaarista kertovan johdannon lisäksi seitsemään eri teemaan, jotka ovat lämpö ja suoja, ruoka ja juoma, tekniikka, työ ja toimeentulo, terveys ja hyvinvointi, rakkaus ja perhe sekä sosiaalinen elämä. Lukija johdatellaan kuhunkin teemaan Kakkurin torpan henkilöiden ja tapahtumien kautta. Lisäksi yhteenvetona pyritään vastaamaan kysymykseen "miten ennen hyvinvointivaltiota selviydyttiin"?

Teoksen peruslähtökohta on kiinnostava, vaikka menneiden aikojen pärjäämisen päivittelyssä on usein mukana historiallista edistysuskoa. Kysymyksissä, kuten "miten selviydyttiin, kun ei ollut jääkaappia ja säilöntäaineita / starttirahaa / avioeroja / neuvoloita ja päivähoitoa" jne. voi nähdä arvoarvostelman: kuinka ihmiset saattoivat selviytyä ennen nykyisenkaltaista tieteellis-kulttuuris-yhteiskunnallista edistystä ja teknisiä innovaatioita? Näen kirjan nykyajasta lähtevät kysymykset kuitenkin ennemminkin lukijaa herättelevänä metatekstinä kuin heijastavan kirjoittajan historiakäsitystä. Kun tekstiä lukee tarkemmin, selviää Koskisen laaja perehtyneisyys aihepiiriin ja hänen halunsa ymmärtää ihmisten arkea kulloisessakin historiallisessa tilanteessa ja ympäristössä. Vaikeuksia ja kärsimyksiä ei sensaatiomaisesti paisutella, vaan esille nostetaan selviytymiskeinot ja arjen taso. Tässä mielessä kysymys on muodikkaasta resilienssin eli selviytymis- ja sopeutumiskyvyn tarkastelemisesta, vaikka itse käsitettä ei tietokirjassa käytetäkään. Kriisejäkin, kuten sotia, nälkää ja sairauksia, sivutaan. Erityisen onnistunutta tämän tyyppisiin aiheisiin liittyen on Koskisen ote; hän käsittelee kohteitaan arvostaen, mutta ilman paatosta.

Vaikka Koskinen alussa lyhyesti problematisoi Suomen ja suomalaisuuden käsitettä etenkin esimodernina aikana, kertoo hän kohteena olevan "suurin piirtein nykyisen Suomen alueen asukkaat" (s. 14). Itäisen ja pohjoisen kulttuuripiirin (jaottelu Koskisen, s. 15) tapoihin hän viittaa kuitenkin huomattavasti vähemmän. Valtaosa käsittelystä jo Kakkurin keskeisyyden vuoksi sijoittuu nimenomaan läntiseen ja lounaiseen Suomeen, joka toisaalta kirjaimellisestikin on ollut "Suomen" sydänaluetta esimerkiksi keskiajalla.

Kirjan kansi maisemineen ja sirppeineen johdattaa agraarikulttuuriin, jota visuaalisena elementtinä hallitsee sinivalkoinen hallan hönkä. Pääotsikon kirjaintyyppi viittaa jostain syystä erityisesti varhaiskeskiajalla käytettyyn unsiaaliin, jota ei voi pitää millään muotoa täkäläiselle kirjoituskulttuurille tyypillisenä. Toisekseen keskiajan ystävät varhaisempien aikojen harrastajista puhumattakaan pettyvät var-

masti: kirjan nimessä esiintyvä aikarajaus on kovin harhaanjohtava, sillä sisältö käsittelee lähes yksinomaan uuden ajan alkua sekä 1800-lukua ja 1900-luvun alkupuolta. Moninaiset teemat ja pitkä ajallinen kaari aiheuttavat melkoista aikahyppelyä, mitä ei voine runsaassa tietokirjassa välttää. Loppuviitteet antavat asiasta kiinnostuneille mahdollisuuden tutustua tutkimukseen laajemmin.

Kirja onkin mainio johdatus suomalaisen ja etenkin länsisuomalaisen agraarikulttuurin arjen historiaan, joka ottaa huomioon niin aatteet, tavat, esinekulttuurin kuin ihmisetkin. Se sisältää kiinnostavaa alkuperäismateriaalia sekä lainauksin että kuvin, ja on harvinaisen pedagogisesti laadittu, joten toivoisin sen kuluvan paitsi Suomen historiasta kiinnostuneiden harrastajien käsissä myös opetuskäytössä. Materiaali sopii ainakin osina käytettäväksi eri kouluasteilla ja oppilaitoksissa.

Susanna Niiranen

Elettyä uskontoa varhaismodernissa Savossa

Miia Kuha, **Pyhäpäivien vietto varhaismodernin ajan Savossa (vuoteen 1710)**. Jyväskylä Studies in Humanities 286. Jyväskylän yliopisto, 2016. 189 sivua. Verkkojulkaisuna osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6598-3>.

Miia Kuhan Suomen historian väitöskirja käsittelee pyhäpäivien viettoa Ruotsin valtakunnan syrjäseudulla. Tutkimus selvittää "varhaismodernin ajan savolaisen rahvaan pyhäpäivän viettoon liittyneitä käytänteitä, normeja ja merkityksiä sekä niissä ilmennyttä jatkuvuutta ja muutoksia" (s. 22). Tutkimustehtävään Kuha vastaa analysoimalla pyhäpäivien rituaaleja ja perinteitä niin kirkossa ja muilla seurakunnan alueilla kuin kirkon ulkopuolellakin. Aiempi tutkimus on tarjonnut pääosin papiston ja esivallan normatiivisia näkemyksiä uskosta. Kuha sen sijaan tutkii rahvaan pyhäpäivän viettoa, ei niinkään vastakkainasetteluna esivallan tavoitteiden ja rahvaan vanhojen tapojen välillä, vaan kokonaisuudessaan sellaisena kuin se lähteiden perusteella oli, osana elettyä elämää.

Kuhan tarkoin kontekstoima Savo on hyvä valinta hallintokoneiston laitamilla säilyneitä vanhoja perinteitä tutkittaessa. Toki vertailtavaksi olisi voinut ottaa jonkin keskusalueen: olisiko siellä pyhänvietto ollut jo enemmän kirkon oppien mukaista? Tosin Kuhan aineisto on jo tällaisenaankin hyvin laaja – etenkin kun Kuha on läpikäynyt tuomiokirjakortiston, josta hän saa lisätietoa pyhäpäivistä laajemmin Suomen alueella. Savo on perusteltu valinta siksikin, että Turun hiippakuntaa on tutkittu paljon, mutta Viipurin hiippakuntaa seurakuntineen vähän. Laajan tutkimuskirjallisuuden avulla Kuha tekee kansainvälistä vertailua esimerkiksi reformaation ja uskomusjärjestelmien muutosnopeuden osalta.

Aikarajaus alkaa reformaation jälkeisestä ajasta, Kuopion kirkon perustamisesta 1550 päättyen noin vuoteen 1710, mutta tutkimuksen olennaisin tuomiokirja-aineisto on vuosilta 1639–1712. Tämä tekee rajauksesta hiukan sekavan. Toisaalta vanhoja uskomuksia tutkittaessa olisi väärin ajatella niiden rajautuneen tiettyihin vuosiin tai vallinneen vain niinä vuosina, kun tapaukset on kirjattu muistiin – etenkin kun tapaukset harvoin edes tulivat esivallan tietoon. Esimerkiksi Kuhan analysoidessa oliko Sulkavalla ja Visulahdessa 1648 käräjöityjen *vakkojen* juomisen taustalla vuosisatainen perinne Ukon vakoista, ei kyseinen käräjöintivuosi ratkaise tulkintaa vaan laajempi, pitkän aikavälin konteksti.

Tutkimus alkaa pyhäpäivien vieton yleisesittelyllä. Kuha valottaa, millaisia pakollisia pyhäpäiviä Ruotsin valtakunnassa oli ja mitä rangaistuksia esivalta sapatinrikkomuksista langetti. Uhrikirkkoja, joita yhä löytyy ympäri Suomea, käsittelevässä luvussa kirkko esitetään samanaikaisesti esivallan edustajana ja rahvaan uskomusten välikappaleena. Väitöskirjan kaksi viimeistä lukua koskevat pyhäpäivien vieton konflikteja: esivallan kieltämiä mutta rahvaan yhä suosimia esikristillisiä tai katolisia juhlapäiviä. Konflikteissa ja kiistoissa oli kyse vallankäytöstä: kenellä oli oikeus määritellä pyhä ja se, miten sitä vietettiin ja kunnioitettiin. Näistä kiistoista syntyi lähdemerkintöjä, jotka ovat Kuhan kurkistusaukko rahvaan pyhäpäivien viettoon.